

هم از پدرم پیروی و این آثار را وقف کردم تا خطاها، تابلوها، کتاب‌ها، قلمدان‌ها و آثار دیگر برای مردم ایران بر جای بماند.»

آثار اهدایی بانو عزت الملوک

گنجینه اهدایی عزت ملک ملک، یکی از بخش‌های جذاب کتابخانه و موزه ملی ملک است که به تلاش و پیگیری‌های این بانوی خیر جمع آوری شد. او در ۲ مرحله، ابتداء در سال ۱۳۸۷ و سپس در سال ۱۳۹۱ خورشیدی، ۲ گنجینه بزرگ از آثار تاریخی و نسخه‌های خطی را از مجموعه شخصی خود که طی سالیان پیاپی جمع آوری شده بود، به کتابخانه و موزه ملی ملک اهدا کرد. این مجموعه‌های بزرگ، تابلوهای نقاشی، قطعات و مرقعات خوش نویسی و نگارگری، سندها، تومارها، قرآن‌های نفیس خطی، قلمدان‌ها و سرقلیان‌های تاریخی را در بر می‌گیرد. علاوه بر این، بسیاری از آثار و نسخه‌های خطی را از بیرون ایران، در حراجی‌های مشهور دنیا، خریده و به کشور بازگردانده بود. او این کار را در مسیر برآوردن نیت پدرش می‌دانست و همواره اعتقاد داشت: «نباید بگذاریم آثار تاریخی ایران از کشور خارج شود و به دست دیگران بیفتد.»

تمایل به وقف فرهنگی

مهم‌ترین هدف بانو عزت الملوک ملک از وقف آثار پدری، علاوه بر حفظ تاریخ و فرهنگ این مرز و بوم، ترویج سنت حسنه وقف بود. وی در بخش‌هایی از مصاحبه‌های قدیمی خود نیز گفته بود: «از زمانی که خودمان این سنت نیک را شناختیم، مشتاق شدیم و در این عرصه پیشتازی کردیم. مرحوم سهیلی خوانساری، همراه همیشگی پدرم، کمکی بزرگ در راه‌آشنایی ما با سنت وقف بود. انسان پس از عمری که از او می‌گذرد، درمی‌یابد که عرضه آثار شخصی‌اش در یک محیط عمومی و نمایشگاهی بسیار ارزش‌تر از آن است که در یک منزل و اتاق در بسته خاک بخورد. این مشوقی بزرگ می‌شود تا به سوی وقف فرهنگی تمایل پیدا کند.»

سند (تومار، مبايعه نامه و وقف نامه)، نسخه خطی (قرآن‌ها و دیوان‌های نفیس شعر)، نقاشی پشت شیشه، قلمدان و آثار لاک، تابلو نقاشی و نگارگری، خوشنویسی و سرقلیان مجموعه‌آثاری است که این بانوی بزرگ اهدا و وقف کرده است. این آثار در تالاری زیبا و شگفت‌انگیز با نام «آثار اهدایی بانو عزت ملک ملک» در کتابخانه و موزه ملی ملک در معرض دید دوستداران فرهنگ و هنر ایران جای گرفته است. در میان این آثار، یک قرآن منحصر به فرد به خط میرزا شفیع ارسنجانی و تابلو نقاشی میدان مشق از آثار برجسته اهدایی این بانو به شمار می‌آیند که تابلو میدان مشق، ناصرالدین شاه را، به همراه مظفرالدین میرزا، ولیعهد، و میرزا حسین خان سپهسالار، صدراعظم، نشان می‌دهد که در میدان مشق (محوطه امروزی باغ ملی) از قشون سان می‌بینند. اندازه‌های این تابلو و هنری که در آن به کار رفته است، چشم‌ها را خیره می‌کند؛ ۴۳۸ در ۲۱۵ سانتیمتر. «محمد حسن افشار»، مشهور به لال‌باشی، از نقاشان دربار ناصرالدین شاه، این تابلو را نقاشی کرده است. همچنین یک تومار شگفت‌انگیز قاجاری به اندازه ۲ متر در ۱۰ سانتیمتر در این گنجینه وجود دارد که همه قرآن کریم در آن به خط غبار در قالب یک درخت سرو کتابت شده است. بانویی که دانش آموخته مکتب سخاوت و کرم پدر بود، در طول یک قرن زندگی پر پر کنش نقش مهمی در حفظ تاریخ، فرهنگ، هنر و ادب ایران ایفا کرد. او سراسر زندگی‌اش را به جمع آوری و وقف نسخه‌های خطی و آثار تاریخی ایران صرف کرد و بنیانگذار کتابخانه و موزه ملی ملک بود و همچنین، به عنوان ناظر استصوابی موقوفات پدری، با وقف گنجینه‌هایی بزرگ از آثار تاریخی، فرهنگی و هویتی، خدمات ارزنده‌ای به فرهنگ و هنر ایران کرد.

از دواج و فرزندان

وی در ۲۶ سالگی با «صمد سودآور» جوانی تحصیل کرده از خاندانی تجارت پیشه ازدواج کرد. با توجه به فعالیت‌های تجاری همسرش بارها به اروپا و آمریکا سفر کرد و فرصت یافت که ضمن بازدید از موزه‌های آنجا دانش هنری خود را اغنا بخشد و با آثار تاریخی و هنری ایران در موزه‌های غرب آشنایی بیشتری پیدا کند. از این بانوی فقیده فرزند به یادگار مانده است: فاطمه، پژوهشگری به نام در حوزه تاریخ و فرهنگ است؛ حسینعلی به جای مادر نظارت موقوفات ملک را بر عهده دارد و ابوالعلاء سودآور از مجموعه داران و هنرشناسان بزرگ در سطح جهانی به شمار می‌رود. این شسانی است از استمرار سنت فرهنگ پروری و هنردوستی در خاندان ملک.

معمدین پدر

حاج حسین ملک در وقف نامه کتابخانه، تولیت موقوفه را به خود اختصاص داد و برای دوران پس از مرگ به نایب التولیه آستان قدس رضوی سپرد، اما مقرر داشت که نظارت بر اجرای وقف نامه با دو تن از فرزندان، عزت ملک و فلورت (دختر همسر دوم حاج حسین ملک) و نیز مدعی العموم دیوان عالی تمیز (دادستان کل کشور در تشکیلات امروزی قوه قضاییه) باشد. این نظارت پس از دختران او با فرزندان شان خواهد بود - البته «باتقدم طبقه سابقه بر لاحق و تقدم کور هر طبقه بر اناث». به یاد گذشت ناپهنگام بانو فلورت، نظارت بر موقوفات ملک اختصاصاً به مدت حدود ۴۰ سال بر عهده بانو عزت ملک قرار گرفت که تا سالیان آخر عمر و دوران کهولت و بیماری، این مسئولیت را با جدیت تمام دنبال کرد. از سال ۱۳۵۱ که حاج حسین آقا ملک در سن ۱۰۱ سالگی در گذشت، عمده فعالیت‌های بانو عزت ملک به اداره مناسب کتابخانه و موزه و نظارت بر حسن اجرای وقف نامه معطوف بود اما افزون بر آن، خود نیز به گردآوری آثار فرهنگی و هنری همت گمارد و در سال ۱۳۸۵ آثار پر شمار و نفیسی را به موزه ملک تقدیم کرد که اینک در تالاری به نام خود او در معرض دید علاقه‌مندان قرار گرفته است. این آثار به طور عمده در دو بخش جای می‌گیرند: آثاری که بانو عزت ملک خریداری کرد تا از کشور خارج نشوند و آثاری که به خارج از کشور منتقل شده بودند و او آن‌ها را به بهای گزاف خرید تا به ایران بازگردانده شوند.

درس ماندگار پدر

مرحوم حاج حسین آقا ملک، در نزدیک به یک قرن عمر پر خیر و برکت، علاقه فراوانی به جمع آوری آثار و نسخ خطی نفیس و ارزشمند تاریخی داشتند. این عشق و علاقه به دختر بزرگش هم‌اثر رسید. بانو عزت الملوک در بخشی از مصاحبه‌های قدیمی خود گفته بود: «پدرم در جوانی در خانه بین الحرمین در بازار تهران زندگی می‌کردند و از همان دوران علاقه به جمع آوری کتاب پدر من به وجود آمد. پدرم حدود ۱۰۰ سال عمر کرد و همیشه هوش و حواسش به جا و علاقه مندی به کارش بود. تمام عشقش جمع آوری همین کتاب‌های بازارش بود. اگر کسی تابلویی، قلمدانی، خطی، شیء هنری و سکه‌ای برای فروش می‌آورد، پدرم آن را می‌خرید. این کار به مرور زمینه ایجاد موزه شد. من نیز مانند پدرم، در مقایسه با خواهرهایم، به کتاب و مطالعه و جمع آوری اشیای عتیقه، بیشتر علاقه مند بودم و از کودکی کنار پدر پای این کتاب‌ها نشسته و به ایشان در این زمینه کمک کردم.»

عزت الملوک در باره ادامه دادن راه پدر و سنت حسنه وقف نیز گفته بود: «وقتی پدرم این سنت پسندیده را شروع کرد، احساس وظیفه کردم و راه پدرم را ادامه دادم. وقف فرهنگی تأثیری سازنده در میان مردم دارد. من